

Psalam 1.: problemi i mogućnost interpretacije

IVICA ČATIĆ*

UDK 223.2:82.09

82:22

Izvorni

znanstveni rad

Primljeno: 10/2009.

Sažetak: *Svrha je biblijske znanstvene literature olakšati interpretaciju biblijskoga teksta. Kada se radi o Psalmu 1., zamjetna je značajna raznolikost, a nerijetko i suprotstavljenost ponuđenih pristupa i rezultata do kojih dolaze istraživači. Članak si postavlja za cilj istražiti mogućnost solidne interpretacije Psalma 1. unatoč raznolikosti mišljenja koje vlada u znanstvenoj literaturi.*

Da bismo to postigli, ne ćemo ulaziti u ona pitanja u kojima su znanstvenici već suprotstavili podjednako teške argumente bez postizanja veće jasnoće, a služit ćemo se onim datostima o kojima postoji najširi konsenzus. Pretpostavljajući širok, a neiskorišten potencijal interpretacije, sadržan unutar samoga teksta Psalma, u vidu obilja semantičkih jedinica i slika, rad istražuje njihov međusobni odnos, ugrađenost u pojedine književno-stilske figure te međusobnu interakciju u njihovoj protežnosti od početka prema koncu Psalma. Ovaj segment teksta pruža nove mogućnosti interpretacije. Samo istraživanje sastoji se u horizontalnoj (od retka do retka) i vertikalnoj analizi teksta (u protežnosti od početka prema koncu psalma). Na koncu postaje vidljivo da Psalam 1. funkcionira i kao svojevrsna hermeneutska paradigma: očitovanjem mogućnosti višedimenzionalnoga čitanja, on utjelovljuje dubinu božanske mudrosti koja proniče stvarnost ovoga svijeta i tako svojem čitatelju garantira sigurno vodstvo kroz Psaltir kao paradigmu života.

Ključne riječi: *Stari zavjet, Psalam 1., uvod u Psalterij, interpretacija, hermeneutička paradigma.*

Uvod

Za literaturu koja tretira psalme u cjelini, a onda i Ps 1., možemo pojednostavljeno reći da je u osnovi dvojaka. Po-najprije imamo mnoštvo komentara koji nastoje sistemati-

* Dr. sc. Ivica Čatić,
Katolički bogoslovni
fakultet u Đakovu, P.
Preradovića 17, 31400
Đakovo, Hrvatska,
ivicacatic@inwind.it

zirati i iznijeti sve one podatke koji su rečeni o psalmu. S jedne strane, to je veoma korisno jer su tehničke pojedinosti prikupljene i sistematizirane na jednomu mjestu, no s druge strane primjetna je očevidna ujednačenost takvih tekstova. Među njima su veoma male razlike. Osim toga, postoje članci i studije u kojima istraživači nastoje učiniti korak naprijed u istraživanju značajki pojedinoga psalma. Oni su fokusirani na strogo određenu temu te kreću podacima i argumentacijama kojima se potkrepljuje postavljena teza.

U obje spomenute kategorije znanstvene literature zamjetna je raznolikost ponuđenih pristupa i rezultata do kojih dolaze istraživači. Radi preglednosti u sljedećem naslovu donosimo sažeti uvid u mnogostrukost i međusobnu inkompatibilnost pojedinih argumentiranih tvrdnji o temeljnim svojstvima Ps 1. Budući da svekolika znanstvena biblijska literatura ima za svrhu omogućiti ili barem olakšati interpretaciju biblijskoga teksta (iako se to ponekad može dogoditi tek nakon poduzega ili čak višegodišnjega diskutiranja o pojedinom pitanju), postavlja se pitanje kako onda interpretirati tekst, ovdje Ps 1., uslijed tolike raznolikosti ili čak suprotstavljenosti mišljenja koja se iznose o pojedinomu tekstu?

Naše si istraživanje postavlja za cilj istražiti mogućnost solidne interpretacije Ps 1., unatoč raznolikosti mišljenja koje vlada u znanstvenoj literaturi. Ne nijećući vrijednost i domašaj kritičkoga istraživanja – jer itekako ćemo se poslužiti njegovim rezultatima – kad se radi o izboru metodologije, pokušat ćemo kročiti novim putem. Takav postupak, kao prvi dio radne pretpostavke, podrazumijeva ne ulaženje, koliko je to moguće, u ona pitanja u kojima su znanstvenici već suprotstavili podjednako teške argumente bez postizanja veće jasnoće, a prihvaćanje onih datosti o kojima postoji najširi konsenzus. Drugi dio radne pretpostavke smatra da postoji širok, a neiskorišten potencijal interpretacije, sadržan unutar samoga teksta psalma jer u njemu postoji obilje semantičkih jedinica i slika koje su u znanstvenoj literaturi korektno opisane i sistematizirane. Međutim, njihov međusobni odnos, ugrađenost u pojedine književno-stilske figure te međusobna interakcija pojedinih slika i figura u njihovoj protežnosti od početka prema koncu psalma nisu dovoljno istražene i stoga pružaju nove mogućnosti interpretacije. Upravo na to želimo staviti naglasak u našem istraživanju.

Ovaj rad kao ilustraciju najprije donosi kratki pregled raznolikih i međusobno suprotstavljenih tvrdnji istraživača o temeljnim svojstvima Ps 1. Potom ćemo predstaviti i ukratko teorijski elaborirati naš metodološki pristup koji se sastoji u *horizontalnoj* (od retka do retka) i *vertikalnoj analizi* teksta (u protežnosti od početka prema koncu psalma). Nakon toga iznijet ćemo zaključne misli o funkciji Ps 1.

1. Raznolikost znanstvenih tvrdnji o temeljnim svojstvima Psalma 1.

Već i letimičan uvid u istraživanje Psalma prvoga, čitatelja konfrontira s raznolikošću onoga što istraživači tvrde o njemu. Mi ćemo najprije ukratko iznijeti različitost

rezultata do kojih istraživači dolaze u analizi formalnih obilježja, poput formalne kategorizacije i literarne strukture, a potom različitosti na interpretativnoj razini u odnosu na Psalterij u cjelini, s obzirom da Ps 1. stoji na njegovu početku.

1.1. RAZLIČITOST U SHVAĆANJU FORMALNIH OBILJEŽJA

Kad se radi o formalnoj kategorizaciji psalma, postoji čitav niz argumentiranih mišljenja koja su međusobno različita ili čak suprotna. Jedni smatraju da pripada kategoriji didaktičke poezije s naglašenim obilježjima mudrosne književnosti¹. Drugo mišljenje tvrdi da, s obzirom na nepravilan metar, upotrebu relativne zamjenice za pravednika, nezgrapno povezivanje u 1,2.5 te repetitivni umjesto sinonimskoga stila u 1,2 - Psalam ima prozni karakter i pripada u kategoriju liturgijskih poticaja², dok mu neki u potpunosti odriču liturgijsku pozadinu³. Treća mogućnost podrazumijeva da bi, s obzirom na nepravilan metar, trebao pripadati prozi s himničkim zanosom⁴. Neki zastupaju tumačenje da ga treba smatrati dijelom krunidbene liturgije⁵.

Kao primjer formalne analize navodimo primjedbe E. S. Gerstenbergera koji ilustrira jedan od razloga za poteškoću u kategoriziranju ovoga psalma. On smatra da psalmist, u svojem modificiranju starih formi čestitki i blaženstava, u Ps 1. nadilazi sve druge alteracije zamjetljive u relevantnim pasusima širom Psalterija i stoga se pita s kojom je svrhom to činio? Kao elemente spomenutih modifikacija on navodi obilježja proznoga teksta kojima se odlikuje psalam, negativni opis pravednika kojim prikazuje više njegov mentalitet nego njegovo djelovanje, činjenicu da pozitivni opis (na kojem se temelji blaženstvo) dolazi kasnije i to odvojen od samoga proglašenja blaženstva i da između njih ne postoji gramatička veza te, naposljetku, činjenicu da usud bezbožnika nema ni logičku ni gramatičku poveznicu s 1,1, tj. ni u kojemu smislu nije kontrastirana proglašenju blaženstva. Stoga je, zaključuje on, gramatička i logička struktura inkonzistentna sa starim formama blaženstva.⁶

Šarolikosti viđenja Ps 1. doprinosi i nejedinstvo istraživača kada se radi o pitanju njegove književne strukture. Neki smatraju da se sastoji od četiriju glavnih dijelova (1,1-2: opis života pravednika; 1,3: duga usporedba ishoda pravednikova živo-

¹ Usp. H.-J. KRAUS, *Psalmen 1-59*, Neukirchen-Vluyn 1978.⁵; engl. prijev., *Psalms 1-59*, Minneapolis, 1988., str. 114.; R. E. MURPHY, A Consideration of the Classification of Wisdom Psalms, u: *Vetus Testamentum, Supplements* 9 (1963.), str. 156.-167.

² Usp. E. S. GERSTENBERGER, *Psalms. Part I, With an Introduction to Cultic Poetry*, Grand Rapids, 1988., str. 40.-41.; on smatra da je izričaj temeljen na čestitci koja počinje s שִׁשְׁרָרָה; izvorno pripadao odgojnom kontekstu, ali je kasnije preuzet u liturgijski kontekst i postao blaženstvo kod kojega je naglašeno religiozno utemeljenje.

³ Usp. P. C. CRAIGIE, *Psalms 1-50*, WBC 19, Dallas, 1983., str. 59.

⁴ Usp. S. BULLOUGH, The Question of Metre in Psalm 1, u: *Vetus Testamentum* 17 (1967.), str. 42.-49.

⁵ Usp. W. H. BROWNLEE, Psalms 1-2 as a Coronation Liturgy, u: *Biblica* 52 (1971.), str. 321.-336.

⁶ Usp. E. S. GERSTENBERGER, *Psalms. Part I, With an Introduction to Cultic Poetry*, str. 41.-42.

ta; 1,4: kratka kontrastna usporedba koja opisuje život bezbožnika; 1,5-6: dugački zaključak koji opisuje promašen život bezbožnika)⁷, neki u njemu prepoznaju tri glavna dijela (1,1-3: opis pravednika; 1,4-5: opis bezbožnika; 1,6: epilog)⁸, dok treći predlažu podjelu na dva glavna dijela (1,1-3: pravednik i njegov put; 1,4-6: bezbožnik i njegov put)⁹. Spektar različitosti u pristupu dopunjuje mogućnost potpunoga neisticanja formalne strukture u vidu raspodjele psalma na retke, kao što to čine L. Alonso-Schökel – C. Carniti¹⁰.

Dok jedna grupa tumača smatra da se radi o jednostavnoj literarno-teološkoj konstrukciji, koju se može shvatiti kao časno izveden zadatak nekog studenta¹¹, L. Alonso-Schökel – C. Carniti napominju da treba razlikovati površinsku i dubinsku analizu strukture Psalma i tako naznačuju da je vrijedno ozbiljno proučavati nai-zgled jednostavnu literarnu arhitekturu ovoga Psalma¹².

1.2. RAZLIČITOST INTERPRETACIJE NA RAZINI PSALTERIJA

S obzirom na činjenicu da Ps 1. zauzima mjesto prvoga psalma u Psalteriju, logično je zaključiti da bi ga trebalo interpretirati kao svojevrsni uvod u cijelu zbirku psalama, kao što je to i činila većina znanstvenika u prošlosti, a neki i danas čine¹³. U tom slučaju Ps 1. dobio bi posebnu ulogu nakon hermeneutičkoga zaokreta kojim su psalmi u cjelini prestali imati liturgijsku funkciju obraćanja Bogu i počeli biti shvaćani kao Božje obraćanje čovjeku – kao riječ Božja, a Zakon spomenut u 1,2 postao je »vodičem na putu blagoslova«¹⁴. Neki istraživači tumače da je Ps 1. nastao relativno kasno i da je elaboriran upravo s ciljem kako bi bio postavljen kao portal na ulazu u Psalterij¹⁵. Na toj poziciji osigurava efekt spomenutoga hermeneutičkog zaokreta kojim Izraelove molitve gube svoju liturgijsku i komunitarnu dimenziju i

⁷ Usp. J. L. MAYS, *Psalms*, Louisville, 1994., str. 40.

⁸ Usp. R. J. CLIFFORD, *Psalms 1-72*, Nashville, 2002., str. 39.; E. S. GERSTENBERGER, *Psalms. Part I, With an Introduction to Cultic Poetry*, str. 40.; H.-J. KRAUS, *Psalms 1-59*, str. 114., K. SCHAEFER, *Psalms*, Collegeville, 2001., str. 5.; T. LORENZIN, *I Salmi*, Milano, 2001., 2002., str. 43.

⁹ Usp. G. RAVASI, *Il libro dei Salmi, vol. 1 (1-50)*, Bologna, 1985., 1999., str. 74.-75.

¹⁰ L. ALONSO SCHÖKEL – C. CARNITI, *Los Salmos/1*, Roma, 1991.; tal. prijev., *I Salmi*, I, Roma, 1992., str. 137.-154.

¹¹ Usp. P. AUVRAY, »Le Psaume 1. Notes de grammaire et d'exégèse«, *Revue Biblique* 53 (1946.), str. 365.-371., ovdje 371.; G. RAVASI, *Il libro dei Salmi, vol. 1 (1-50)*, str. 70.-72.

¹² Usp. L. ALONSO SCHÖKEL – C. CARNITI, *I Salmi*, I, 138.-139.; kao primjer duboke analize oni navode R. LACK, *Le Psaume I: Une analyse structurale*, *Biblica* 57 (1976.), str. 154.-167.

¹³ Usp. N. WHYBRAY, *Reading the Psalms as a Book*, JSOTSup 222, Sheffield, 1996., str. 38.-41.

¹⁴ B. S. CHILDS, *Introduction to the Old Testament as Scripture*, Philadelphia, 1979., str. 513. Usp. također C. WESTERMANN, *Praise and Lament in the Psalms*, Atlanta, 1991., str. 253.

¹⁵ Usp. H.-J. KRAUS, *Psalms 1-59*, str. 114.; on drži da je teško ustanoviti precizno vrijeme i okolnosti nastanka psalma, a najvjerojatnije se radi o posužanjnskom razdoblju. Usp. također L. ALONSO SCHÖKEL – C. CARNITI, *I Salmi*, I, str. 151.

postaju riječ Božja za individualnu meditaciju¹⁶. Stoga J. L. Mays zaključuje da Ps 1. treba tumačiti na dvije razine: prvo tumačenje odnosi se na psalam kao zasebnu cjelinu, a drugo se tiče njegove uloge uvoda u cijeli Psalter pa ga treba analizirati u vidu cjeline koju uvodi¹⁷.

Ovom klasičnom pristupu, koji Ps 1. promatra kao uvod u Psalterij, pridružuje se mogućnost interpretacije Ps 1. u svezi s Ps 2. Ovakvo tumačenje smatra da Ps 1. treba čitati kao cjelinu s Ps 2. jer skupa predstavljaju uvod u Psalter. O tradiciji takvoga čitanja svjedoče kumranski spisi (4Q525), Dj 13,33 koja Ps 2,7 nazivaju *prvim psalom*, Talmud (Berakot 9b-10a) te literarne značajke (nedostatak naslova na obama psalmima, leksemseke podudarnosti) te teološka poruka koja se u Ps 1. izriče na individualnom, a u Ps 2 na kolektivnom planu¹⁸. Stoga je neophodna integrirana analiza obaju psalama da bi se pravilno pristupilo Psalteriju kao cjelini jer je tek tada, smatraju zastupnici ovoga pristupa, moguće pravilno interpretirati susljedne psalme¹⁹. Naravno, i ovdje postoje istraživači koji izričito nijeću opravdanost ovakvoga pristupa jer ne pronalaze vezu između Ps 1. i Ps 2.²⁰ Zastupnici integriranoga čitanja Ps 1. i Ps 2. idu i korak dalje te pridaju »diferenciran introduktorni kapacitet« pojedinom od ovih dvaju psalama: Ps 1. bi pri tom uvodio u cijeli Psalter, a Ps 2. samo prvu davidovsku kolekciju, tj. Knjigu I.²¹

Kakav god da je bio historijat i itinerarij Ps 1. dok nije došao na prvo mjesto u Psalteru, činjenica da se nekada smatralo kako čini cjelinu s Ps 2 predstavlja sekundarni kontekst koji pokazuje otklon u poimanju tih dvaju psalama u određenom razdoblju. Ipak, i on zaslužuje respekt tijekom iščitavanja i egzegeze te interpretacije²². Time bi cijelomu Psalteriju bio stavljen predznak duhovnosti, inspirirane Zakonom i mesijanskom nadom²³.

¹⁶ Usp. G. H. WILSON, *The Editing of the Psalter*, SBLDS 76, Chico, 1985., str. 206.-207.

¹⁷ Usp. J. L. MAYS, *Psalms*, str. 40.

¹⁸ Usp. T. LORENZIN, *I Salmi*, Milano, 2001., 2002.², str. 42.-43.

¹⁹ Usp. R. COLE, An Integrated Reading of Psalms 1 and 2, u: *Journal for the Study of the Old Testament* 98 (2002.), str. 75.-88., ovdje str. 75.; on smatra da ono što posebice usko povezuje prva dva psalma u Psalteriju jest tajanstveni nedostatak natpisa na obama psalmima, koji su inače uobičajeni na skoro svim psalmima u Knjigama I-III. Osim toga, u poveznice još pripadaju inkluzija koju čini יְשׁוּעָה; na početku prvoga i na kraju drugoga psalma (1,1; 2,12) i prisutnost brojnih »Stichwörter«, tj. jezičnih paralela koje sugeriraju potrebu integriranoga pristupa čitanju obaju psalama (77).

²⁰ Usp. J. F. D. CREACH, Like a Tree Planted by the Temple Stream: The Portrait of the Righteous in Psalm 1,3, u: *Catholic Biblical Quarterly* 61 (1999.), str. 34.-46., ovdje str. 34.-35.

²¹ G. H. WILSON, *The Editing of the Psalter*, str. 173. Ovo je u skladu s onim što primjećuje R. RENDTORFF, *The Old Testament: An Introduction*, Philadelphia, 1986., str. 248., kada kaže da u okviru tzv. Torah-psalama (Pss 1-119) blizu jednoga i drugoga kraja nalazi se po jedan kraljevski psalam (Ps 2; 110).

²² Usp. B. S. CHILDS, Reflections on the Modern Study of the Psalms, u: F. MOORE CROSS – W. E. LEMKE – P. D. MILLER, ur., *Magnalia Dei: The Mighty Acts of God. Essays on the Bible and Archaeology in Memory of G. Ernest Wright*, Garden City, 1976., str. 377.-379.

²³ Usp. T. LORENZIN, *I Salmi*, str. 47.

Zastupnici integriranoga čitanja Ps 1. i Ps 2. idu još i dalje smatrajući da ova dva psalma na početak Psalterija ne postavljaju dvije različite teme (Zakon i mesijanskoga kralja), nego da oba psalma opisuju idealnoga kraljevskog ratnika koji uživa kompletnu nadmoć nad svojim neprijateljima, i tako sve susljedne psalme stavljaju u eshatološku perspektivu²⁴. Treba na koncu istaknuti da potrebu integriranoga čitanja Ps 1. i Ps 2. ne podržavaju svi istraživači. Indikativno je to što primjerice L. Alonso Schökel – C. Carniti u svojem tumačenju Psalma 1. ni jednom u tom smislu ne dovode u vezu s Ps 2., a pri tumačenju Ps 2. tvrde da je zadržao svoju autonomiju i tek dopuštaju da ono što Ps 1. izriče generički, biva konkretizirano u Ps 2.²⁵

2. Izbor vlastitoga metodološkog pristupa

Imajući u vidu naprijed izložene različitosti, pa i direktne suprotnosti, u pristupu i rezultatima u bitnim elementima analize Ps 1, nameće se pitanje kako postaviti vlastito istraživanje koje će uroditi korektnom interpretacijom ovog psalma? Čini se da postoje dva ekstremna pristupa. Prvi podrazumijeva, tijekom analize, izbor neke od predloženih mogućnosti, što bi onda zahtijevalo argumentirano diskutiranje onih koje nisu izabrane (primjerice kontekst nastanka psalma, njegovu formalnu kategorizaciju, književnu strukturu itd.) – a to je poduhvat za koji iz prethodnoga pregleda istraživanja vidimo da nema konca – ili se jednostavno pozvati na pravo subjekta koje već ide do te mjere da se postavlja pitanje je li legitimno da svaki čitatelj može imati svoju interpretaciju psalma i kako pri tom možemo biti sigurni da svaki od njih sluša Božji glas, a ne projekciju svojega vlastitog²⁶? Ovdje dodirujemo ono što James L. Mays naziva hermeneutičkim problemom shvaćanja psalama u današnjem postmodernom dobu²⁷.

U našem istraživanju poći ćemo od onoga što je sigurno, ili bolje reći izbjegavat ćemo ono što je postalo predmetom suprotstavljenih argumentacija istraživača. Uz pretpostavku da se radi o psalmu koji nesumnjivo nosi pečat mudrosne/didaktičke književnosti i koji svojom porukom otvara Psaltir, pažnju ćemo usmjeriti prema onomu što nas najkraćim putem vodi do njegove poruke, a koliko nam je poznato do sada nije bilo predmetom oprječnih znanstvenih mišljenja. Ovdje mislim prije svega na istraživanje literarnoga aspekta Psalma, tj. bogatstva koje njegov tekst u sebi nosi. Ne nijećući potrebu diskutiranja o temama koje smo naveli, predstavlja-

²⁴ Usp. R. COLE, *An Integrated Reading of Psalms 1 and 2*, str. 80., 88.

²⁵ Usp. L. ALONSO SCHÖKEL – C. CARNITI, *I Salmi*, I, str. 137.-154.

²⁶ O ovom problemu usp. analize koje donose M. STERNBERG, *The Poetics of Biblical Narrative. Ideological Literature and the Drama of Reading*, Bloomington, 1985.; A. C. THISELTON, *Interpreting God and the Postmodern Self. On Meaning, Manipulation and Promise*, Edinburgh, 1995.; F. WATSON, *Text, Church and World. Biblical Interpretation in Theological Perspective*, Edinburgh, 1994.

²⁷ Usp. J. L. MAYS, *A Question of Identity: The Threefold Hermeneutic of Psalmody*, u: *The Asbury Theological Journal* 46 (1991.) 1, str. 87.-94.

jući raznolikost i suprotstavljenost pristupa i izričaja do kojih se došlo dosadašnjim istraživanjem, smatramo da još nije iscrpljeno ono što je nedvojbeno sigurno, a to je sam govor koji Ps 1. nudi u pojedinačnim izričajima i slikama, te u njihovim međusobnim kombinacijama. Dakle, ovo izlaganje nije zamišljeno kao sistematsko iznošenje svih spoznaja o Ps 1. redosljedom već uobičajenim u stručnoj literaturi, a ni kao fokusiranje pojedinoga egzegetskog problema ili hermeneutskoga pristupa i njegova analiza, nego nastojanje da se u što je moguće većoj mjeri iznesu na vidjelo literarne karakteristike Ps 1.

Naša će se analiza usredotočiti ponajprije na semantiku i slikovni domašaj pojedinoga izričaja koji je sadržan u tekstu psalma. Nakon što ustvrdimo što bi pojedini izričaj ili slika imao značiti na odgovarajućem mjestu u tekstu, nastojat ćemo ih promatrati u okviru pojedine stilske figure kao veće cjeline u koju su eventualno uklopljeni. Rezultati koje ćemo ovim putem dobiti manje ili više odgovaraju uobičajenim interpretacijama psalma koje su zastupljene u literaturi, tj. komentarima. No, ne ćemo zastati ovdje zato što smo uvjereni da uočeni izričaji i slike, kojima se služio psalmist, funkcioniraju na još jednoj razini. Ako se njihovo praćenje, koje smo do sada opisivali, može nazvati *horizontalna analiza*, jer se prati njihovo susljedno nizanje od retka do retka, pokušat ćemo izvršiti još jednu – *vertikalnu analizu*. Pod tim podrazumijevamo praćenje razvoja pojedinih izričaja ili slika kojima su karakterizirani pravednik/bezbožnici – taj razvoj odražava novu dinamičku projekciju na razini cjeline psalma. Na taj način naš psalam, kojega karakterizira naoko jednostavna literarna konstrukcija, kako su neki od ranije spomenutih istraživača isticali, pokazat će svoju dubinu posjedovanjem mogućnosti dvodimenzionalne, *horizontalne i vertikalne analize*.

Naš postupak ćemo započeti najprije *horizontalnom* analizom teksta, idući od riječi do riječi, od retka do retka. Nakon što smo uočili osnovne izričaje i slike te ustanovili njihovu izražajnu vrijednost i poruku, pokušat ćemo ih promatrati u njihovoj *vertikalnoj* protežnosti kojom, poput kontrapunkta, prožimaju cjelinu psalma. Naposljetku ćemo iznijeti nekoliko zaključnih misli u kojima će, nakon iznesenoga dvodimenzionalog čitanja, postati jasno da psalam, uza sve teologumene koje afirmira, zapravo funkcionira i kao svojevrsna hermeneutska paradigma: očitovanjem mogućnosti višedimenzionalnoga čitanja on utjelovljuje dubinu božanske mudrosti koja proniče stvarnost ovoga svijeta i tako svojem čitatelju garantira sigurno vodstvo kroz Psaltir kao paradigmu života.

U formalnom pogledu naše istraživanje polazi od pretpostavke da se Ps 1., unatoč nekim terminima koji su im zajednički, ipak u literarnom pogledu razlikuje od Ps 2.²⁸ Iako ne nijećemo literarne podudarnosti koje mogu povezati pravednika iz Ps 1., tj. pomazanika iz Ps 2. s Jošuem²⁹, uzimajući u obzir općenitost izričaja koja

²⁸ J. T. WILLIS, Psalm 1 – An Entity, u: *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft* 91 (1979.), str. 381.-401., ovdje 381., 393., ide još dalje i tvrdi da je Ps 1. uvijek bio zasebna literarna cjelina.

²⁹ Usp. R. COLE, An Integrated Reading of Psalms 1 and 2, str. 77.-79.

karakterizira Ps 1. smatramo da je legitimno smatrati ga mudrosnim, odnosno didaktičkom generalizacijom koja će veći stupanj konkretizacije pronaći ponajprije u susljednom Ps 2., a potom u drugim psalmima. Činjenica da Ps 1 kao nazivnika glavnog lika ističe najopćenitijom oznakom אִישׁ, *čovjek*, govori da on želi zadržati karakter općenitosti i da ga se ponajprije tako treba promatrati³⁰.

3. Horizontalna analiza teksta

1,1:

Prvi redak psalma počinje proglasom blaženstva: אִישׁ יְשׁוּעָה, *blažen, sretan čovjek* (usp. Ps 119,1)! Za razliku od svečanoga, liturgijskoga proglasa בְּרוּךְ, *blagoslovljen* koji doziva sferu božanskoga, izraz koji je ovdje upotrijebljen pripada području svakodnevice i izriče ljudsko stanje sreće – najjednostavnije i najobičnije: sretan čovjek³¹! Ovaj početni *blago*... daje stoga intonaciju cijelomu Psalmu³², a i Psalteriju³³ i hrabro obećava: onaj tko ozbiljno bude koračao Psalterijem i slijedio njegove upute doživjet će sreću!

Ukoliko je *put* metafora za ljudsko ponašanje (usp. Ps 25,8-9; Izr 1,15; 2,8-9)³⁴, psalmist kao razlog zašto je pravednik *sretan čovjek*, navodi izbjegavanje svih dimenzija životnoga puta opakih, grješnika i podrugljivaca (usp. Mudr 2,15)³⁵. Slike u 1,1 *íci, stati i sjediti* mogu se stoga shvatiti i kao progresivna gradacija u smislu

³⁰ R. J. CLIFFORD, *Psalms 1-72*, str. 37.-38., iako uočava leksičku povezanost Ps 1. i Ps 2., ipak smatra da je Ps 1. posvećen suočavanju pojedinca sa zlom u svijetu, dok se Ps 2. koncentrira na kralja koji predstavlja Izrael i kao takav sukobljava se s neprijateljski raspoloženim narodima. U istom smislu G. T. SHEPPARD, *Wisdom as a Hermeneutical Construct*, New York, 1980., str. 140., kratko sumira: »What Ps. 1 sets forth as a didactic generalization is modelled in historical terms by Ps. 2.«

³¹ Usp. H.-J. KRAUS, *Psalms 1-59*, str. 115. Prema J. L. MAYS, *Psalms*, str. 41., razlika između ovih dvaju pojmova jest u tome što sintagma אִישׁ יְשׁוּעָה; opisuje stanje koje se javlja kao posljedica Božjega blagoslova. Naprotiv, C. TOMIĆ, *Psalmi*, str. 57., osim što ga smatra oznakom mudrosne književnosti, ipak ga tretira ekvivalentom izrazu בְּרוּךְ, *blagoslovljen*, koji dolazi u svećeničkoj predaji.

³² Polazeći od činjenice da se Ps 1. često interpretira kao *Dva puta* (usp. 1,6), C. S. RODD, *Psalms*, str. 366., na temelju intonacije određene početnim *blago*... ide dotle da će zaključiti kako je psalmist uvjeren da je put dobra sam po sebi atraktivan, pa bi bilo krivo ovaj psalam predstavljati kao moralističku poduku u kojoj se za dobrotom ide zbog nagrade, tj. plaće.

³³ L. ALONSO SCHÖKEL – C. CARNITI, *I Salmi*, I, str. 150., smatraju ovaj makarizam aksiološkom tvrdnjom: izbjegavati put grješnika jest vrijednost, meditirati nad Zakonom Gospodnjim također je vrijednost i stoga ta tvrdnja, jer dolazi u početnom psalmu, obilježava programatski cijeli Psalterij.

³⁴ Usp. K. SCHAEFER, *Psalms*, str. 4.

³⁵ Usp. R. J. CLIFFORD, *Psalms 1-72*, str. 38.-39.; P. C. CRAIGIE, *Psalms 1-50*. Opaki (רָשָׁעִים), prema H.-J. KRAUS, *Psalms 1-59*, str. 116, su oni koji su isključeni iz svetišta naredbom svećenika (Ps 15; 5,15; usp. 5,8); oni preziru Zakon i sami sebi postavljaju princip života. V. SCIPPA, *Salmi*, I, 23, dodaje da su opaki u Psalmima neprijatelji Božji koji kuju zasjede protiv Njegovih vjernih (Ps 17,13; 109,2.6.7; 140,4); njihov prosperitet uzrokuje veliku zbunjenost kod vjernika (Ps 49; 73). On nadalje smatra da je temeljno značenje izraza לְבַטָּל, *blebetala, brbljavci*, ali da kontekst ipak sugerira *podrugljivci*: oni su pripadnici praktičnog ateizma koji ironizirajući i ismijavajući optužuju Boga da ne pokazuje interes za svijet i za čovjeka (Ps 14; Iz 5,19) (24); usp. također H.-J. KRAUS, *Psalms 1-59*, str. 116.

stupnjevanja bliskosti, jer sjediti u nečijem društvu znak je značajnoga stupnja bliskosti³⁶.

Interesantno je primijetiti da su zli oslikani kao množina, a da ono što imaju, imaju zajedničko – *savjet, put* i *zborove*. Stoga se, nasuprot pravedniku kao pojedincu, predstavljaju kao množina koja ima zajednička stajališta³⁷ – na neki način utjelovljuju dominantni model i mentalitet. Psalam, dok opisuje ono što pravednik ne čini (*ići, stati i sjediti*), navodi tri pokreta koji su za čovjeka temeljni u njegovoj fizičkoj strukturiranosti i pomoću kojih se postavlja u određeni odnos prema drugima. Pravednik, dakle, svojom temeljnom strukturom odbija poistovjetiti se s društvom, s dominantnim mentalitetom koji ima negativan predznak³⁸.

Motiv separacije od opakih u biti pripada temi važnosti potpunoga odvajanja pravednika (usp. Ps 139,21; Mudr 2,15-16): kao što je i Izrael trebao biti odijeljen od naroda (Br 23,9), tako i čovjek koji je sretan jer blaženost i blaženi nemaju ništa zajedničko sa zlom.

1,2:

Nakon što je u 1,1 opisao pravednika u onom što on ne čini, psalmist sada opisuje što čini. Dvostruki opis, negativni i pozitivni, za biblijskoga pisca jest način da izrazi kompletnost, posvemašnjost opisa pravednika (usp. Job 1,1,8; 2,3)³⁹. Interesantno je da prvom oznakom pravednika Ps 1. ne smatra ono što čini (pa čak ni njegovo sudjelovanje u liturgiji, molitvi, djelima pravednosti, socijalnom angažmanu) nego ono što on voli⁴⁰! To je razlogom da, iako u manjini i usamljen, pravednik ustrajava na svojem putu i ne podliježe opasnosti da se počne ponašati kao ostali⁴¹; ova snaga proizlazi iz intime njegova bića: on ima unutrašnju radost koja određuje i osnažuje njegovu orijentaciju⁴²! Doista, ako čovjek ne ide za onim što voli, postavlja se pitanje autentičnosti njegove životne orijentacije: u kakvom je odnosu prema

³⁶ Usp. C. S. RODD, *Psalms*, str. 366.

³⁷ Usp. L. ALONSO SCHÖKEL – C. CARNITI, *I Salmi*, I, str. 144., koji primjećuju da je bilo riječju נָזַר, *savjet*, bilo spomenom נָזַר לַיהוָה, *zboru podrugljivaca*, implicirana ne samo pluralnost, nego i jednodušnost nakane opakih.

³⁸ Usp. C. M. MARTINI, *Il desiderio di Dio*, str. 23-24. Prema N. LOHFINK, *All'ombra*, str. 182.-183., glagoli u prošlom vremenu označavaju temeljno opredjeljenje za koje se pravednik već prije odlučio i sad na temelju toga živi; on smatra da se pravednik zapravo, poradi nijanse rezolutnosti koju daje svršeno vrijeme, više ne nalazi pred izborom dva puta jer je njegovo opredjeljenje jasno izraženo.

³⁹ Usp. L. ALONSO SCHÖKEL – C. CARNITI, *I Salmi*, I, str. 143.

⁴⁰ Usp. C. M. MARTINI, *Il desiderio di Dio*, str. 24.; on dodaje da hebrejski tekst ima još jači izraz: njegova je *radost* Zakon; to je pravednikova preferenca, favorit, izbor njegova života.

⁴¹ Glagolski oblici u *yiktol*-u u 1,2, prema J. KEIL – F. DELITZSCH, *Psalms*, označavaju ono što pravednik uvijek nastoji činiti.

⁴² Usp. N. LOHFINK, *All'ombra*, str. 185. Ova snaga je oličena u činjenici da trima konceptima, koji su prisutni u negativnom sklopu u 1,1 (*savjet opakih, put grešnika, zbor podrugljivaca*), psalmista u 1,2 suprotstavlja samo jednu jedinu koja je kadra održati autonomnim ponašanje pravednika – Zakon Gospodnji, usp. L. ALONSO SCHÖKEL – C. CARNITI, *I Salmi*, I, str. 144.-145.

djelima što ih čini ako ih ne voli, ako u njima ne uživa? Osoba se determinira onim što voli i nad čime kontinuirano reflektira, »what delights us invades us«⁴³.

Pravednik ima svoju radost – Zakon Gospodnji. Zakon, Tora, (תורה) dolazi od glagola הִרָאָה koji u konjugaciji hifil znači *upravljati, poučavati*⁴⁴, pa ga prema tome ne treba shvaćati samo legalistički jer je zapravo riječ o životodajnom izrazu Gospodnje volje i prema tomu je prirodan odgovor na nju radost i užitak⁴⁵. R. J. Clifford ispravno uočava da je između više mogućnosti prijevoda termina תורה najumjesnije uzeti značenje pouka jer je taj termin stavljen u antitezu sa עֲצָרָה, *savjetom* opakih (1,1a)⁴⁶. Ukoliko se ovdje imenica תורה odnosi na zakon Gospodnji, to znači da je treba shvatiti u sveobuhvatnom smislu tako da podrazumijeva cijeli korpus tradicija putem kojega je Izraelu obznanjena Božja volja⁴⁷.

Ovdje je zgodno navesti riječi R. Guardinija iz njegove meditacije nad Ps 1: »...ima jedan način gledanja na dobro koji već u sebi sadrži vjerojatnost da se to ne će činiti – kad se naime samo misli: ja moram – kad se dobro uzima samo kao dužnost. Naravno da je dobro dužnost koja se »mora« činiti, ali to čini samo jednu stranu njegove biti; druga strana sastoji se u tome da je dobro nešto veliko i da se ono »smije« činiti. Mi smo ljudi dobili od Boga mogućnost da možemo činiti dobro; divno pravo da to smijemo činiti (...) Tko uzima volju Božju samo kao jaram koji mora nositi (...), taj ne vidi kako dobro svijetli. On ništa ne zna o onoj radosti«⁴⁸

Bog je za starozavjetnoga pobožnika ne samo Bog-Stvoritelj, koji je stvaranjem pokazao svoju svemoć, nego i dobročinitelj koji je Izabrani narod podigao u život u trenutku kada mu se nitko nije htio smilovati (usp. Ez 16, 4-14). On je čuvar Izraelov (Ps 121,4), njegov Otac (Iz 63,16; 64,7). Gospodnja je riječ istina (usp. Ps 119,86) jer po njoj opstoji svekolika stvarnost (Ps 119,91) i stoga je ona, ukoliko je savjetnik (usp. Ps 119,24), više nego savršena (usp. Ps 119,26), pa onda nije slučajno da raduje srce (usp. Ps 119,111) i da će joj se ono rado prikloniti (Ps 119,112). Očinska dobrohotnost i savršenost razlogom su da Njegova riječ bude ljubljena više no žeženo zlato (Ps 119,127), štoviše, da se za njom žudi (Ps 119,131). Budući da je milosni dar (Ps 119,29), Njegov Zakon dušu krijepi (Ps 19,8) i zato ga se rado uzima dubinom srca (Ps 40,9) i u njemu uvijek iznova nalazi užitak (Ps 1,2);

⁴³ K. SCHAEFER, *Psalms*, str. 6.

⁴⁴ Usp. F. BROWN – S. DRIVER – C. BRIGGS, *A Hebrew and English Lexicon*, str. 435.

⁴⁵ Usp. F. GAS, *Dva puta*, str. 194.; G. LIEDKE – C. PETERSON, »תורה«, 1415.-1422. Prema K. SCHAEFER, *Psalms*, str. 3, *Zakon* podrazumijeva povijest Božje akcije kojom sebi stvara narod i vodi ga u budućnost (Post-Izl 15) te propise kojima se oblikuje život zajednice (Izl 16-Pnz). Ova dva elementa, pripovijest i propisi, *hagada* i *halaka*, komplementarni su izrazi Božje volje za Izabrani narod.

⁴⁶ Usp. R. J. CLIFFORD, *Psalms 1-72*, str. 40.

⁴⁷ Usp. J. L. MAYS, *Psalms*, str. 41.

⁴⁸ R. GUARDINI, *Pred Boga bez krinke*, str. 18.-19.

iz tog razloga je dobro da je Zakon neprestano prisutan i da prožimlje čovjekovu svakodnevnicu (Pnz 6,6ss)⁴⁹.

Riječ koja kaže da pravednik **misli** o Zakonu dan i noć prijevod je glagola רָחַץ koji znači da pravednik pobožno poluglasno izgovara riječi Zakona sve dok ne postanu dio njegovog bića⁵⁰; naime, *recitiranje tihim glasom već poznatih tekstova bio je način meditacije svetoga teksta*⁵¹.

Taj glagol ima šarolik spektar značenja, od razmišljanja, meditiranja o nečemu (Ps 63,7), šaputanja (Job 27,4), čeznutljivog gukanja (Iz 59,11) pa sve do zapomaganja (Iz 38,14). Ukoliko riječ Zakona, kako smo vidjeli maloprije, budi u čovjeku radost, ali i čežnju, čitav spektar značenja glagola רָחַץ bi ovdje mogao doći u obzir. Onaj tko inače uživa u Zakonu, u teškim životnim trenucima nad njim zapomaže jer od njega traži savjet, a ne od opakih ili od društva podrugljivaca (1,1). Tako Ps 143. (imamo ga u časoslovu u Povečernju utorka) opisuje dramatičnu pritiješnjenost (143,3-4) uslijed koje, u potrazi za izbavljenjem, misao se sama upućuje Božjim djelima i spominje se dana minulih (143,5a), mislim (glagol רָחַץ) o svim djelima tvojim (143,b), a unutrašnji stav lijepo izražava slika sljedećega retka: ruke svoje za tobom pružam... (143,6)⁵².

Izraz *dan i noć* jest merizam koji, suprotstavljajući dva aspekta jednoga realiteta, istovremeno uključuje sve ono što između njih postoji⁵³; to znači da psalmist ovdje izražava posvemašnjost u vremenskomu smislu (nakon što je u 1,1 izrazio posvemašnjost orijentacije pravednikovih akcija): riječ Božja vodi pravednika dok hodi, čuva ga kada spava i razgovara, kada se probudi (usp. Izr 6,22)⁵⁴. Dakle, pravednika daleko od opakih drži Riječ Božja (Ps 17,4), on u njoj nalazi razdjelnicu u životnoj orijentaciji: na jednoj su strani opaki i destrukcija, a na drugoj Riječ kojom su stvoreni nebo i zemlja (Post 1) – ona je vrelo života i tko je pravedan odlučuje se za život (1,1); zbog toga je onda i sretan (1,2).

L. Alonso Schökel – C. Carniti primjećuju da Ps 1. ne slijedi model Još 1,8 koji uz meditaciju naglašava i prakticiranje zapovijedi Zakona⁵⁵. Na temelju psalmistove

⁴⁹ Prema P. C. CRAIGIE, *Psalms 1-50*, u krajnjoj instanci, srž mudrosne poruke Ps 1 je sažeta upravo u 1,2: prosperitet i sreća pravednika ovisi o pronalaženju užitka u Zakonu Gospodnjem. On, naime uvodi u smisao svega stvorenog. Ispraznost bi bila proživjeti život a ne otkriti njegovu temeljnu svrhu. Taj je smisao pohranjen u Zakonu i do toga se dolazi meditiranjem (...) Shvaćanje Zakona doprinosi dugovječnosti, miru i prosperitetu (Izr 3,1-2) jer je u njegove riječi ugrađena sama priroda života, koji može dostići pravo ostvarenje koje mu je namijenio Stvoritelj. U tom smislu G. von RAD, *Old Testament Theology*, I, str. 200., ističe da su dvije temeljne oznake tzv. mudrosnih psalama u odnosu na Zakon, kao objavu volje Božje, trajna meditacija i trajna radost.

⁵⁰ Usp. C. S. RODD, *Psalms*, str. 366.

⁵¹ Usp. N. LOHFINK, *All'ombra*, str. 185.

⁵² Jačina čežnje koju izražava ovaj glagol vidi se po tomu što on može značiti i *snovati*; naime, isti glagol već na početku sljedećega psalma (Ps 2,1) dolazi u negativnom značenju: *dok neki ludosti snuju...*

⁵³ Usp. H. SIMIAN-YOFRE, *Diacronia*, str. 106.

⁵⁴ Usp. J. KEIL – F. DELITZSCH, *Psalms*.

⁵⁵ Usp. L. ALONSO SCHÖKEL – C. CARNITI, *I Salmi*, I, str. 146.

sposobnosti prodiranja u srž stvari i jezgrovitoga izražavanja, usuđujemo se nagađati da ovdje možda želi reći: dovoljno je meditirati; ako je meditacija zbilja bila meditacija, onda ne može ostati bez odraza u životu, u svoje će vrijeme donijeti plod!

1,3:

Vjerojatno zbog čestih i tegobnih sušnih prilika⁵⁶ plodno stablo koje raste uz vodeni tok jest draga slika Srednjemu istoku i Egiptu. Pravednik i njegov plodan život više su puta u Staromu zavjetu oslikani likom stabla koje je obilno napajano vodom pa je stoga i plodno (Ps 92,13-15; Jer 11,19; Ez 17,5-8)⁵⁷. Jer 17,7-8 opisuje lišće koje ostaje zelenim kako u vrijeme žege, tako i u sušnoj godini te čini stablo uvijek plodnim (usp. Ez 47,12); to, dakako, nije nikakvo čudo jer biljka uredno plodonosi ako je dobro hranjena i napajana⁵⁸.

Slika uvijek zelenoga stabla u ovoj se usporedbi odražava dvojako: iznutra oslikava unutrašnji stav osobe koja je dobro ukorijenjena u tlo gdje traži životni sok, dok je naizvan takva osoba poput stabla koje redovito rodi obilnim rodом⁵⁹. No, pronaći siguran i kvalitetan izvor napajanja jest drugi problem⁶⁰. Ovo stablo nije slučajno naraslo uz vodu tekućicu – tamo je presađeno: samo onom tko izide iz negativnoga mentaliteta, onome tko iz njega emigrira, obećan je kvalitet ovakvoga stabla⁶¹. Pravednik se napaja na izvorima plodnosti – na Zakonu⁶²: jer Zakon »je mudrosti pun kao vode Fišona i kao Tigris u dane proljetne...I rekoh: Natopit ću vrt svoje i navodnit ću cvjetnjake svoje; i gle, od jarka mojega rijeka postade, a od rijeke more mi nastaje« (Sir 24,25.31).

Ova simpatična progresivna gradacija, gdje se skromno prokopani jarčić do blaga Zakona najprije prelijeva u rijeku i potom svojim obiljem prerasta u more, ima svojevrstnu usporednicu u smislu preobilja u ovomu retku gdje se govori o posvećenoj plodnosti. Naime, stablo zasađeno pokraj vode tekućice donosi plodove i to daleko iznad potrebe samoodržanja⁶³. Posljednji dio retka *sve što radi dobrim*

⁵⁶ F. GAS, Dva puta, str. 194., napominje kako je Palestina ljeti redovito pet mjeseci bez kiše: »nema li druge vode, sve vene i umire«.

⁵⁷ Usp. C. S. RODD, *Psalms*, str. 366.

⁵⁸ Usp. J. KEIL – F. DELITZSCH, *Psalms*.

⁵⁹ Usp. K. SCHAEFER, *Psalms*, str. 6.

⁶⁰ Upravo se po izvoru napajanja pravednik i razlikuje od opakih; naime, njega psalmist čak i ne naziva pravednim do 1,5, tj. dok nije slikom njegove plodnosti (1,3) i neplodnosti opakih (1,4) dao kriterij njihova razlikovanja; tek će se po plodovima raspoznati (usp. Mt 3,7; 7,16-20), usp. J. KEIL – F. DELITZSCH, *Psalms*.

⁶¹ Usp. N. LOHFINK, *All'ombra*, str. 187.; J. KEIL – F. DELITZSCH, *Psalms*, ocjenjuje da *וְיִשְׁכְּלֵם* na početku 1,3 (*וְיִשְׁכְּלֵם*) uvodi posljedicu onog što je o pravedniku rečeno u 1,1-2.

⁶² L. ALONSO SCHÖKEL – C. CARNITI, *I Salmi*, I, str. 146., smatraju da je tekućica u 1,3 zapravo Zakon Gospodnji.

⁶³ Usp. N. HOHNJEC, *Izabrani psalmi*, str.17.; on dodaje da je pravednik plodan čak i ako nema uvijek vidljivog uspjeha, jer već je ispravno djelovanje dobar urod. Ipak, J. KEIL – F. DELITZSCH, *Psalms*, izražava mišljenje da je sa gramatičkog aspekta u ovom retku naglasak na plodu jer prepozicionalna konstrukcija u *svoje vrijeme* nosi sekundarni naglasak.

urodi⁶⁴ poslužio je psalmistu da bi upotpunio izraz posvemašnjosti plodnosti: nakon što je istaknuo plodnost u vremenskom (**u svoje vrijeme plod donosi**), on u zadnjemu dijelu retka ističe i njegovu plodnost u vrsnom pogledu (**sve što radi dobrim urodi**).

Neka ovdje ne prođe nezapaženom još jedna progresija. Upravo u riječima *sve što radi dobrim urodi* pravednik dobiva konačnu odrednicu svojega ponašanja, zadnju kvalifikaciju: ispravno i plodno djelovanje. Njegova aktivnost u 1,1 bila je opisana negativnim terminima izbjegavanja savjeta, puta i društva opakih; u 1,2 se predstavlja njegova radost, Zakon, nad kojim on vrši mentalnu aktivnost – meditaciju. Obje ove aktivnosti na neki način imaju negativan predznak jer ih karakterizira nedostatak vanjske aktivnosti, perceptibilne pravednikovoj okolini. Tek nakon što je opisao pravednikovo izbjegavanje zla te njegov meditativni odnos sa Zakonom i usporedio važnost toga odnosa sa životvornom ukorijenjenošću stabla pokraj uvijek svježje vode (1,3ab), psalmist progovara o pravednikovoj aktivnosti kao o vidljivoj djelatnosti: on nešto i čini, a sve to što čini i uspijeva! Plodna djelatnost, dakle, dolazi tek poslije izbjegavanja zla, na jednoj, i meditacije na drugoj strani, posljedica je ukorijenjenosti u dobrim tokovima.

Stanje blaženosti, najavljeno početnim *blago čovjeku*, stoga nije samo nagrada, ono je prije posljedica određenoga načina života: kao što dobro natapano drvo lista, tako i osoba koja izbjegava zlo i uživa u Zakonu prirodno uspijeva jer živi u skladu s mudrošću, u skladu s planom Stvoritelja i autora života⁶⁵.

1,4:

Opaki su opisani kao sušta suprotnost pravedniku. Oni nisu uspoređeni čak ni sa suhim stablom, a kamoli da bi donijeli bilo kakav plod; ništa zelenoga, nego samo suho staničje pljeve⁶⁶. Pljeva je inače u Staromu zavjetu jedna od slika za nestalnost i beskorisnost⁶⁷ (usp. Ps 18,43; 35,5; 83,14; Am 9,9; Hoš 13,3; Iz 17,13), a upotrebljava je i Ivan Krstitelj u svojem upozorenju farizejima i pismoznancima (Mt 3,12; Lk 3,17).

Opis opakih kratak je i nedvosmislen: sve ono što je rečeno za pravednog čovjeka za njih ne važi. *Opaki nisu takvi*, kaže jednostavno i bez ponavljanja hebrejski tekst. Pravednik kontrolira svoj pravac (1,1), njihov je nekontroliran – kuda ih vjetar nanese; on ima svoj užitek i radost (1,2a), oni je nemaju nego im preostaje

⁶⁴ Ovaj dio retka neki smatraju naknadnim dodatkom, npr. kritički aparat u *Biblia Hebraica Stuttgartensia*; L. ALONSO SCHÖKEL – C. CARNITI, *I Salmi*, I, str. 148.

⁶⁵ Usp. P. C. CRAIGIE, *Psalms 1-50*.

⁶⁶ Usp. N. LOHFINK, *All'ombra*, str. 184.

⁶⁷ Usp. P. C. CRAIGIE, *Psalms 1-50*. Prema K. SCHAEFER, *Psalms*, str. 7, u hebrejskoj Bibliji pljeva je uvijek simbol inkonzistentnosti, nestalnosti uslijed manjka onog što je supstantno; slika pljeve sugerira kontekst suda jer ona skupa sa temeljnom strukturom Psalma evocira liturgiju blagoslova i prokletstva (Još 24; Pnz 27,11-28,68) (5).

šuplji smijeh izrugivanja⁶⁸; on traži savjet od Riječi Božje (1,2b), a oni ga ne trebaju jer imaju svoje vlastite koje nude i drugima (1,1); on je svjež i plodan (1,3b), oni su suha pljeva!

U našem Psalmu pljevu, tj. opake raznosi vjetar (רוּחַ). Za razliku od tla i vode, simbola plodnosti, vjetar priziva nestalnost i neplodnost⁶⁹. S obzirom da glagol רָחַץ u istom značenju u qal konjugaciji može biti upotrijebljen i bez izrečenoga subjekta (usp. Ps 68,3) – a u ovoj slici pljeve tim više je nepotreban jer je samo po sebi jasno da je inače raznosi vjetar – činjenica da psalmist ovdje ipak naglašava subjekt (רוּחַ) otvara mogućnost da je imao na umu i značenje *duh*, jer se ovaj pojam također upotrebljava i u smislu centra unutrašnje psihičke aktivnosti (usp. Ps 34,19; 51,19; Još 2,11; 5,1; Iz 65,14; Ez 21,12)⁷⁰. Možda je posrijedi igra riječi kojom je psalmist na još jedan način želio naglasiti razliku pravednika od opakih ljudi: kao što pravednoga njegov duh otklanja od puta grješnikâ (1,1b) i ukorjenjuje u Zakon u kojemu pronalazi svoju radost (1,2-3), tako opaki nemaju te ukorijenjenosti (1,4a), nego ih njihov nestalan duh nosi posvuda. Razlika između pravednika i zlih bila bi tako utemeljena u unutrašnjoj, osobnoj moralnoj kvaliteti, a u prilog tomu govori i posljedična povezanost u koju je postavljen sljedeći redak, dok naglašava sankciju: *stoga* (לְכֵן) se opaki ne će moći održati na sudu i u ambijentu pravednih (1,5).

Interesantno je da prema Ps 1. između pravednika i opakih ne postoje prijelazni stupnjevi: ili se netko napaja Zakonom i donosi plod, ili je opak i zao⁷¹! Ovakvo oštra podjela želi istaknuti kvalitetu djela pravednika: ona proizlaze iz prožetosti riječju Božjega Zakona (1,2) i zato je razumljivo da je takav životni put blizak Bogu (1,6), za razliku od onih koji sami određuju svoj put, a zapravo se raspršuju bez pravih vrijednosti, usmjerenosti i dohodišta (1,6). Ići nekim svojim putem i zaobilaziti dobro kojemu vodi riječ Božja znači doprinositi pomutnji u ovom svijetu i ne dopuštati da zasine iskonska volja Stvoritelja i stvorenje dostigne svoje puno ostvarenje, znači rasipati se (usp. Mt 12,30: tko sa mnom ne sabire, rasipa).

1,5:

Kako smo spomenuli maloprije, veznik לְכֵן *stoga* uvodi rečenicu koja naznačava posljedicu ponašanja opisanih u 1,1-4. Na njezinu se početku nalazi pomalo čudna konstrukcija (לְכֵן כִּי יִשְׁפָּט) koja pričinjava probleme egzematama, a koja je u našem Svetom pismu prevedena s *održati se na sudu*. Neki, uzimajući יִשְׁפָּט u značenju sud, raspravljaju radi li se o konačnom Božjem⁷² ili o kontinuiranom sudu nad po-

⁶⁸ Usp. K. SCHAEFER, *Psalms*, str. 8.

⁶⁹ Usp. T. LORENZIN, *I Salmi*, str. 44.

⁷⁰ Usp. K. WESTERMANN, »רוּחַ«, 1210. R. J. CLIFFORD, *Psalms 1-72*, str. 40., smatra da je agens ove radnje *vjetar* iza kojeg stoji Gospodin.

⁷¹ Usp. J. L. MAYS, *Psalms*, str. 42., K. SCHAEFER, *Psalms*, str. 4.

⁷² Usp. L. ALONSO SCHÖKEL – C. CARNITI, *I Salmi*, I, str. 148.

našanjem pojedinca⁷³. Ako bi se uzelo *בְּמִשְׁפָּט יָדִים* u značenju kako to čini naš prijevod, onda bismo imali jedan sinonimni paralelizam u okviru 1,5: *zato se opaki ne mogu održati na sudu, a ni grješnici*, kao sinonim za opake, u zajednici pravednih, koja je posljedica pozitivnoga ishoda na sudu.

Sam pojam מִשְׁפָּט može značiti i bilo koji poredak stvari ustaljen kao običaj – kao i prije (Post 40,13); pravo kao pravedni poredak koji uspostavlja Bog (Post 18,25) ili ono pravedno u postupanju čovjeka (Post 18,19). U Izr 12,5 pojavljuje se u značenju pravično i dolazi u antinomnom paralelizmu: »Pravedničke su misli pravične (מִשְׁפָּט), a spletke (po TM savjeti) opakih prijevarne.» U tom značenju dolazi u sinonimnim paralelizmima sa צְדָקָה, pravednost (Ps 72,2; Iz 1,27); npr. מִשְׁפָּט će se vratiti ka צְדָקָה, (Ps 94,15). Činjenica אֱדֹרָה וּמִשְׁפָּט אֵרָא, pravda, dolaze zajedno u sinonimnim paralelizmima (usp. Iz 1,27; Jer 22,13) upućuje na to da, kad je u pitanju מִשְׁפָּט, ne mora se raditi o moralnom sudu nego o moralnom samoodređenju pojedinca. Ovaj pojam svoje značenje pronalazi već u području osobnih sklonosti i odluke, na određeni čin⁷⁴. Uzevši u obzir moralne konotacije iz Iz 1,27; Jer 22,13; Izr 12,5; Ps 72,2; 94,15, možemo reći da se i u našem psalmu מִשְׁפָּט može shvatiti u moralnom smislu kao voljni čin zauzimanja pravednoga usmjerenja⁷⁵.

Ako se מִשְׁפָּט uzme u gore predloženom značenju (*voljni čin pravednoga usmjerenja*), koje više uvažava upravo spomenuti specifični semantički aspekt izraza, onda dobivamo jednu progresiju: *zato opaki ne mogu ustati na pravednu odluku (1,5a) i (ukoliko su) grješnici u zajednici pravednih (1,5b)*. Na ovaj se način bolje vidi veza 1,5 s kontekstom koji mu prethodi (1,1-4) i s onim koji slijedi (1,6): pravednik druguje s Riječju Božjom danonoćno (1,2) i iz toga onda proizlaze plodovi (1,3); opaki nisu takvi (1,4), nemaju usmjerenja nego bivaju nošeni vjetro, otpuhivani (1,4).

⁷³ H.-J. KRAUS, *Psalms 1-59*, str. 119.-120., se poziva na Ps 24,3 gdje se također pojavljuje *ustati na* (קָם) i odnosi se na *sveto mjesto Njegovo*; tako bi ova sintagma na Ps 1,5 značila da opaki neće ući u dvor suda, pri čemu bi מִשְׁפָּט, *sud* označavao sakralni sud za pripuštanje u svetište i prema tome u zajednicu pravednih (usp. Ps 118,19-20; 111,1). Na ovoj je liniji i P. C. CRAIGIE, *Psalms 1-50*, koji smatra da dvije linije u 1,5, koje su u sinonimnom paralelizmu, odražavaju istu misao – opaki nemaju težine (1,4) a onda ni utjecaja u važnim područjima ljudskog društva: tamo gdje se pravedni susreću radi traženja pravde i uprave, opaki nemaju mjesta i nisu priznati; oni žive za sebe i ne mogu sudjelovati u poslovima onih koji žive za druge i za pravdu. Mi sa svoje strane možemo postaviti pitanje nije li ovo odveć idealističan pogled na svijet: da li je svijet toliko pravedan da će zaista izolirati opake? N. LOHFINK, *All'ombra*, str. 188., predlaže da se ovdje možda radi o sudu kao o skupu vijećnika na gradskim vratima i jer bi se to lijepo uklapalo u sinonimni paralelizam; inače, napominje on, pojam općeg suda svijetu inače nije nigdje drugdje posvjedočen u SZ; ovdje je također moguće gledati otvorenost psalmiste za više mogućnosti interpretacije a želja mu možda i nije ograničiti se na nijedno od njih, nego naglasak zadržati na motivu putovanja (1,1,6). Mogućnost koju zastupa P. BOVATI, *Ristabilire la giustizia*, str. 276., želi u izrazu מִשְׁפָּט יָדִים promatrati juridičku inicijativu podizanja optužbe, ali i on sam priznaje da ovaj izraz ima čitavu lepezu konotacija i aplikacija koji nadilaze semantičko polje forenzike. Njegovu mišljenju vrlo su bliski L. ALONSO SCHÖKEL – C. CARNITI, *I Salmi*, I, str. 140., koji na temelju izraza u jednom ženidbenom ugovoru iz Elefantine (5. st.) zaključuju da bi מִשְׁפָּט יָדִים moglo značiti da opaki neće optuživati pravednike lažnim svjedočenjem u procesu, niti će imati glasa u skupštini.

⁷⁴ B. JOHNSON, »משפט«, str. 87., navodi više mogućnosti značenja ovog pojma od kojih su za nas ovdje najinteresantnije mogućnosti značenja poput »an expression of a volitional proclivity«, »decision«; posebice je interesanto što spominje da »reaching decisions is an important aspect of mišpat« (88).

⁷⁵ U Izr 12,5 nailazimo na vrlo sličnu upotrebu ovoga pojma, naime u ovomu se retku pojavljuje pojam בְּרִיבָה, *prijevara, lukavstvo* kao antonim מִשְׁפָּט, usp. G. LIEDKE, »משפט«, 1396.

Zbog te neusidrenosti i nepostojanosti oni ne mogu ni ustati na pravednu odluku (1,5), a prema tome ni zauzeti pravedno usmjerenje, a kamoli krenuti tim putem jer imaju neki svoj put (1,1) koji završava u propasti (1,6).

Ovdje je također važno obratiti pozornost na činjenicu da se pojam pravednika (koji se tek sad pojavljuje jer do sada se njegov opis odnosio na *blaženoga čovjeka*, usp. 1,1!) sada pojavljuje u pluralu (צְדִיקִים): u početku psalma činilo se da je pravednik samo pojedinac i to usamljeni pojedinac⁷⁶, ali sad se u 1,5 vidi da i on ima društvo – to je zajednica pravednika⁷⁷!

Interesantno je još upozoriti na to koliko psalmist pazi na razlikovanje koje će zapravo prijeći u razdvajanje dvaju svjetova: psalmist ovdje za *zajednicu pravednih* (עֲרֵת צְדִיקִים) ne će upotrijebiti isti izraz kao u 1,1 za *zbor podrugljivaca* (מִדְּשָׁב לְצִיָּה)!

1,6:

Posljednji redak uvodi konačni, odlučni razlog diferencijacije u 1,5: razlog je Gospodin⁷⁸. Uzročni veznik yKi, jer, kojim počinje r. 6 daje objašnjenje: *jer On zna* (יָדַעַת) put pravednika. Tek sada, na kraju, na scenu stupa Bog; stupa diskretno i delikatno: *Gospodin pozna njihov put* – u ovoj je tvrdnji sve, jer u tomu se krije cijela vječnost⁷⁹. To da Gospodin zna put pravednih (usp. Ps 37,18; Mt 7,23; 2Tim 2,19) odnosi se na znanje u smislu živoga i prisnoga odnosa, naklonjenosti i ljubavi prema pravedniku: On zna tako da za njega brine, da mu je blizak⁸⁰. Kao što pravednik u Zakonu nalazi užitek (1,2), tako je Gospodinu užitek uvoditi čovjeka u mir (Ps 35,27). Uz spomen opakih psalmist ne stavlja ime Gospodnje. Tamo gdje nema Gospodina, dolazi propast – jednostavna teološka i iskustvena istina potvrđivana kroz pokoljenja⁸¹.

Zapravo, Bog ne doprinosi propasti opakih nego sama nutarnja logika ponašanja ovoga svijeta vodi njihovu samoraspadanju; vjetar povijesti odnosi ih u ništavilo⁸².

⁷⁶ N. LOHFINK, *All'ombra*, str. 181., čak je i svoju meditaciju na Psalam 1. naslovio *La solitudine del giusto* (*Samoća pravednika*).

⁷⁷ KRAUS, H.-J., *Psalms 1-59*, str. 121., opaža da sve što je rečeno o pravedniku nadilazi slučaj pojedinačne vjernosti Zakonu i predstavlja ga paradigmatičnom osobom koja služi kao model onima koji žele biti vjerni Zakonu.

⁷⁸ Time se sugerira rješenje problema iz 1,3 gdje postoje mogućnost različitih interpretacija glagola u hifilu יָצִיחַ, pa se raspravlja čini li Gospodin to da pravednik uspijeva, ili pravednik čini da mu uspije ono što poduzme ili ono »sve što poduzme« samo od sebe uspijeva, usp. L. ALONSO SCHÖKEL – C. CARNITI, *I Salmi*, I, str. 139.

⁷⁹ Usp. N. LOHFINK, *All'ombra*, str. 189.

⁸⁰ Usp. H.-J. KRAUS, *Psalms 1-59*, str. 120.; C. S. RODD, *Psalms*, str. 367. L. ALONSO SCHÖKEL – C. CARNITI, *I Salmi*, I, str. 140., opažaju kako ovaj glagol ovdje poprima i afektivnu nijansu.

⁸¹ C. TOMIĆ, *Psalmi*, str. 56., drži da u Ps 1.: »Govori mudrac (...) kao onaj koji zna život i želi otkriti i drugima u čemu je tajna čovjekove sreće. Privid može varati, ali činjenica ostaje: krjepostan život vodi k sreći, k Bogu, dok život grješnika vodi u propast.»

⁸² Usp. N. LOHFINK, *All'ombra*, str. 189.; V. SCIPPA, *Salmi*, I, str. 25., potvrđujući da je ishod opakih plod njihova slobodnog izbora, podsjeća na suglasje 1,6 s klasičnim mjestom u Zakonu: *Gledaj! Danas preda te stavljam život i sreću, smrt i nesreću... Život dakle biraj!* (Pnz 30,15,19)

Jer glagol אָבַד u fizičkom smislu znači *otići u stranu, izgubiti se*; sinonim za Šeol jest Abaddon, riječ koja dolazi od istoga korijena (usp. Ps 88,11; Job 26,6; 28,22; Izr 15,11)⁸³. Prof. Hohnjec zato s pravom ističe da put bezbožnika i nije pravi put, nego autonomni marš bez cilja, koji svršava smrću⁸⁴. Upravo ove dvije karakteristike, da Bog ne uništava opake te da je ključna zapravo autonomija njihova usmjerenja, podcrtavaju jednu od najvažnijih poruka Ps 1., a koja se odnosi na presudnu ulogu slobodnoga izbora za čovjekov životni uspjeh ili propašaj.

*Kada dođe trenutak Božje odluke, koja će i naizvan samo razdvojiti ono što je već iznutra odvojeno, tj. pravednika od nepravednika, pšenicu i pljevu, tada će nepravednici biti kao pljeva u oluji, a njihov privremeni prosperitet, koji nema božanskoga utemeljenja, doživjet će zastrašujući kraj. Put, tj. životni tijek pravednika, ima za svoj cilj Boga; Bog pozna njegov put koji će naposljetku nepogrešivo dostići svoj cilj. Naprotiv, put opakih propada (אָבַד) jer je prepušten sam sebi i silazi u אָבַדוֹן, gubi se bez da dotakne cilj. Zato će Ps 139,24 reći da je put pravednika אֱלֹהִים בְּרֵדוֹתָי, put vječnosti.*⁸⁵

»Antiteza«⁸⁶ u 1,6 nije jedina u Psalmu 1. jer su pravednik i opaki suprotstavljeni već u 1,1. Interesantno je da se razlika u 1,1 više naglašava, jer tu su pravednik i opaki suprotstavljeni čak s tri slike, dok u 1,6 tek s jednom! Možda je psalmist htio naglasiti važnost pojedinih odabira u svakodnevici za konačnu sudbinu: iako je životna svakodnevica široka i nesaglediva, konačni životni ishod može se ostvariti zapravo samo u jednoj od dvije mogućnosti koje postaju evidentne tek na koncu, u 1,6. Kako se u početku, u moru života, čini da je mogućnosti bezbroj, neki se u njemu gube ne snalazeći se, ne sluteći da je bezbroj mogućnosti svojevrsna vrsta privida jer u biti mogućnosti su samo dvije: život ili smrt (1,6; usp. Izr 8,35-36). Ps 1. zato predlaže opciju odabiranja sigurnoga kursa koji vidi u osobnom odabiru i u odnosu prema Božjoj riječi – Zakonu; pravednik se razlikuje od opakih po tomu što njegovu svakodnevicu dodiruje i preobražava življenje nadahnuto Božjim Zakonom – u tomu je njegova mudrost⁸⁷. Kao siguran garant uspjeha takvoga usmjerenja pojavljuje se u 1,6 Bog. Pravednikov odabir nije samo još jedan anonimni pokušaj na pozornici povijesti, nego se u Božjim očima nalazi u krupnomu planu: Bog ga poznaje, pomaže mu i prati ga⁸⁸.

⁸³ Usp. K. SCHAEFER, *Psalms*, str. 5.

⁸⁴ Usp. N. HOHNJEC, *Izabrani psalmi*, str. 18.

⁸⁵ Usp. J. KEIL – F. DELITZSCH, *Psalms*.

⁸⁶ P. C. CRAIGIE, *Psalms 1-50*, ističe da je stavljanje u kontrast dva puta (1,6) relativno česta tema kako u biblijskoj literaturi (Pnz 30,19; Jer 21,8; Izr 1,1-7; Mt 7,13-14) tako i u literaturi Bliskog Istoka, npr. u *Gilgamesh*, X.vi (ANET, 93) i u *Himni Aten* (ANET, 371).

⁸⁷ Usp. P. C. CRAIGIE, *Psalms 1-50*.

⁸⁸ L. ALONSO SCHÖKEL – C. CARNITI, *I Salmi*, I, str. 149., naglašavaju da glagol אָבַד ovdje kombinira 2 značenja u smislu *izgubiti se*: prvo je u smislu puta – *izgubiti put*, zalutati, dok je drugo u smislu života – *izgubiti život, poginuti*; potom dodaje: »Doista je za radovati se sa čovjekom koji se oslobađa izgubljenosti,

4. Vertikalna analiza teksta

Nakon što smo kroz Ps 1 išli od retka do retka (»horizontalno«), sada ćemo pokušati ići »vertikalno« i uočiti silnice koje se pružaju na liniji početak – kraj psalma. Naime, psalam i u ovoj dimenziji, čini se, otvara mogućnost opažaja po određenim temama.

U početku pravednik pred sobom ima opake koji su u množini i imaju samo jedan savjet (1,1)⁸⁹. Za pojedinca, koji se s jedne strane osjeća usamljenim, a s druge strane nesigurnim u izboru životnih rješenja, ovo se može činiti privlačnim jer može davati privid ponude društva obilježenim jednim sigurnim mišljenjem kojeg zbog njegove pouzdanosti onda prihvaćaju »svi«. Za razliku od njihova jednog savjeta, Zakon je mnogostran (usp. Mudr 7,22), obuhvaća sve sfere života i odnos s Bogom te otvara put u život (usp. Izr 8,35). Na kraju, kad se bude očitovalo dohodište pojedine kategorije ljudi, postat će jasno da su opaki, iako mnogi, imali zapravo jedan jedini savjet, koji im je doduše bio zajednički, ali koji je bio pogrješan: svi su bili složni u onom što je pogubno. Množina onih koji prihvaćaju savjet nije garancija njegove mudrosti, ne može promijeniti njegovu eventualnu ništavost.

U početku psalma pravednik je gramatički predstavljen kao pojedinac, a opaki su u množini (1,1-4). Dojam je bio kao da uvijek stoji usamljeni pravednik naprama opakima koji daju savjete, imaju svoj put kojim hode, družu se – imaju svoj zbor. Gramatički gledano uvijek su opaki bili u pluralu i imali nešto što im je bilo zajedničko u singularu (savjet, put, zbor), a pravednik ostaje sam i ne uzima udjela u onomu što kao zajedničko dijele opaki. Tek u 1,5 postat će jasno da pravednik nije sam, nego da i on ima svoju zajednicu⁹⁰. Opaki, međutim, nemaju pristupa zajednici pravednika (1,5). U 1,6 društvena dimenzija pravednika dostiže vrhunac *jer Gospodin pozna njihov put*; znači pravednika je više i dijele isti put koji nije bilo kakav, nego blagoslovljen.

Pravednikova je aktivnost u prva tri retka našega psalma jasno određena, ali na negativan način, na koji je isprva formulirana, doprinosi utisku da se njegov život ne čini tako raznovrsnim, štoviše kao da je višestruko ograničen. Čini se kao da je imobilan: niti se kamo kreće niti kamo stiže. Općenito, njegova je aktivnost opisana bez izraza koji bi imali dinamičke konotacije. Pravednik mnoge stvari ne radi (1,1): *on ne slijedi savjeta opakih, ne staje na putu grješničkom i ne sjeda u zbor*

zahvaljujući meditiranju nad Zakonom; čovjek se trudi i nastoji oko Zakona Gospodnjega, Gospodin se zauzima i brine se za njegovu sudbinu« (moj prijev.). K. SCHAEFER, *Psalms*, str. 4.-5., na temelju činjenice da Gospodin pospješuje put pravednika dok put opakih propada sam od sebe (ovdje podsjeća da je הָיָה intransitivni glagol), zaključuje da se u 1,6 radi o asimetriji koja je konstruirana zbog naglaska na uporištu koje u Bogu može pronaći pravednik, dok ono što izabiru opaki, nema sadržaja ni trajnosti.

⁸⁹Usp. K. SCHAEFER, *Psalms*, str. 6.

⁹⁰Usp. N. LOHFINK, *All'ombra*, str. 183.; on dodaje kako samoću pravednika u Ps 1. ne treba poistovjetiti sa samoćom koja je strukturalni element našega postmodernog društva; pravednik osjeća samoću čovjeka koji se ne osjeća lagodno u dominantnom društvenom mentalitetu – svijetu (190).

podrugljivaca (1,1). Bavi se samo s jednim: Zakon, kao njegova jedina preokupacija, upadljivo se čak dva puta spominje u istomu retku (1,2). To čini jaki kontrast s trostrukom djelatnošću opakih iz 1,1. Ipak, iako naizgled oskudna, pokazat će se da je djelatnost pravednika plodna (1,3). Njegova »imobilnost« zapravo je uzrokovana njegovom dobrom ukorijenjenošću uz vode tekućica (1,3a). Ta ukorijenjenost, premda prividno smanjuje mobilnost i šarolikost aktivnosti, jest zapravo mjesto uzimanja životnih sokova, izvor je plodnosti. Iz te »ograničavajuće« ukorijenjenosti proizlazi posvemašnja plodnost: sve što radi, dobrim urodi (1,3c)! Kod opakih situacija je obrnuta: od prividnoga bogatstva sadržaja i oblika (1,1) na kraju ostaje samo pljeva što je vjetar raznosi (1,4b). Za opis plodova pravednika psalmist koristi čak tri rečenice usporedbe (1,3), a za plod opakih samo jednu, a i ta jedna je previše jer oni zapravo i nemaju pravoga ploda⁹¹!

Na početku Psalma činilo se da samo opaki imaju put, dok se ono što čini pravednik nije ni nazivalo putem. Putovi grješnika ispočetka su se predstavili kao raznovrsniji, bogatiji (na njima se može hodati, stajati i sjesti! – usp. 1,1), dok je »put« pravednika izgledao odveć statičan i nepokretan, monoton – bio je kao »zasađen«, urastao je tamo gdje je posađen (1,3). Ipak, kasnije postaje očevidno da je to samo privid: 1,5 pokazuje da su opaki zapravo oni koji ne mogu ni ustati, a kamoli se kretati putem kojim bi trebalo poći. Posljednji redak psalma (1,6) potvrđuje konačni obrat situacije i otkriva ono što je do sada bilo skriveno: makar se na početku činilo drugačijim, kao što to i u životu zna izgledati drugačije, Bog pokazuje koji je put zbilja bogat, koji je put kojim se može putovati jer ne će propasti, jer nad njim bdije Gospodin (1,6). Na drugoj strani, kretanje opakih, ma koliko da se u početku činilo dinamično i mnogovrsno u svojoj proširenosti, zapravo je besmisleno jer ih ne vodi nikamo – izgubit će se; u svom se nesređenom gibanju raspršuju kao pljeva (1,4) i nestaju (1,6). Tako psalam poučava da, unatoč prividnoj raznovrsnosti puteva, u principu postoje samo dva (usp. 1,6)⁹².

Iako se na početku psalma (1,1) može steći dojam, kao što se to zna činiti i pri površnom promatranju života, da opaki uživaju u druženju, da se dobro zabavljaju podrugujući se, da imaju puno toga za ponuditi, da imaju puninu i da se u njoj kreću, oni su zapravo prazni jer nemaju ono što ispunjava srce čovjeku – nemaju radosti! Radost je prva oznaka pravednikova odnosa prema Zakonu (1,2a), zbog nje on o Zakonu Gospodnjemu razmišlja dan i noć (1,2b). Ova uronjenost u Zakon u 1,3 potvrđuje se kao dobra ukorijenjenost (1,3a) iz koje onda proizlazi posve-

⁹¹ L. ALONSO SCHÖKEL – C. CARNITI, *I Salmi*, I, str. 142., smatraju da psalmist konstruira asimetriju, uslijed koje aktivnost *bezbožnika* ostaje implicitna i može se iščitati samo putem kontrasta iz onog što je rečeno u 1,1, u namjeri da istakne pravednika koji je primarni objekt njegovog interesa. Iako ne isključujemo da je primarni objekt psalmistovog interesa pravednik i njegov put, iz samog teksta je vidljivo da njihovo tumačenje ne stoji jer, kao što smo gore naveli, djelatnost bezbožnika u 1,1 jasno je naznačena trima terminima (opaki su, grešnici i oformljuju zborove podrugljivaca) i njoj je suprotstavljeno ponašanje pravednika koji se od navedenih aktivnosti radikalno distancira.

⁹² Usp. J. L. MAYS, *Psalms*, str. 43.

mašnja plodnost (1,3b,c,d). A jasno, plodovi i činjenica da preko njih osjeća Božju naklonost onda u pravedniku bude jedan novi krug radosti. Polazište svega je dakle u čovjekovu srcu: hoće li čuti riječ Zakona, hoće li joj se obradovati i otvoriti? Onaj tko pronalazi Mudrost u Zakonu, koji je nje pun (usp. Sir 24,25), zauzima ispravan stav prema životu uopće, jer Mudrost je upućena u tajne stvaranja svijeta i pratila ga je s radošću (usp. Izr 8,22-31). Opaki, to tek na koncu postaje jasno, ne pronalaze ništa. Njihov put, kasnije postaje očevidno, ide smjerom suprotnim od radosti i gubi se u ništavilu (1,6).

Interesantno je da prva riječ u psalmu započinje prvim slovom (a), a posljednja posljednjim slovom hebrejskoga alfabeta (t)⁹³. Kao što hebrejska riječ, koja znači *istina*, da bi izrazila kako obuhvaća sav spektar istine, sadrži prvo, srednje i posljednje slovo alfabeta (אֱלֹהִים), tako i krajnje riječi našega psalma nisu slučajno označene prvim i posljednjim slovom alfabeta. Time psalmist vjerojatno želi sugerirati da riječi sadržane u Ps 1. sadrže istinu o čovjekovim putovima u cijelomu njezinu rasponu⁹⁴.

Gdje je Gospodin u toj amplitudi, gdje je on u rasponu istine života? Interesantno je da je Gospodin spomenut samo u vezi sa Zakonom u 1,2 (*Zakon Gospodnji*) i s *putem pravednika* u 1,6 jer nad njim *bdije* (1,6; usp. Ps 37,18; 44,22; 69,20)⁹⁵. Bog bdije nad njihovim putem dok izbjegavaju ponude opakih (1,1), dok traže Njegovu istinu u Zakonu (1,2) te dok nose obilne plodove (1,3). On je prisutan kod svoje riječi, kod onoga tko je prima i kad donosi plodove. Dakle, ne bdije samo pravednik (1,2), nego bdije i Bog; međusobno se paze i čuvaju!

Zaključne misli

Svojtvo Psalma 1 jest da uz izrečene slike još sadrži i one neizrečene, te igrom njihove primjetljivosti i skrovitosti zapravo oponaša našu stvarnost u kojoj isto tako nije sve vidljivo, transparentno na prvi pogled. Dubinom, u koju se može ponirati dvostrukim iščitavanjem Psalma, psalmist odražava višeznačnost, kompleksnost stvarnosti. Kompleksnost stvarnosti, koja nije uvijek providna ljudskom oku, biva raskrinkana kompleksnošću, višedimenzionalnošću izraza u psalmu. Izrazi koji odaju pripadnost mudrosnoj tradiciji sugeriraju čitatelju-molitelju da se može s povjerenjem prepustiti ovoj analitičkoj logici Psalma jer Mudrost je ona koja sve proniče (usp. Mudr 7,24). Čitatelj, pozvan da uđe u igru i otkrije kompleksnost Psalma, a isto tako i stvarnosti, nikada pred ovim zadatkom ne mora biti tjeskobno zabrinut: sve ono bitno, što

⁹³ Usp. L. ALONSO SCHÖKEL – C. CARNITI, *I Salmi*, I, str. 150.

⁹⁴ V. SCIPPA, *Salmi*, I, str. 22., smatra da raspon od *sreće, blaženosti* (ס) pa do *propadanja* (ן) predstavlja cijelu amplitudu života; budući da prva riječ psalma, koja se odnosi na sreću, počinje prvim slovom alfabeta, a zadnja riječ, koja govori o propasti, zadnjim slovom, pred čitateljem se otvara mogućnost izbora između života i smrti.

⁹⁵ Usp. V. SCIPPA, *Salmi*, I, str. 23., 25.

je skriveno, zastrto kompleksnošću stvarnosti, čovjeku na jednostavan način izlaže, baš kao u onom osnovnom, »horizontalnom« čitanju Psalma, sasvim jednostavnim jezikom Mudrost Božja. Dovoljno je slijediti njezine savjete da bi čovjek doživio blaženstvo, da bi se našao na onomu putu na kojemu se susreće s Bogom.

Smatrajući također da Ps 1. pred čitatelja stavlja jednu novu paradigmu stvarnosti, N. Lohfink drži da se radi o projiciranom svijetu. Naime, svijet koji pravednik pronalazi u Zakonu Božjemu nije stvaran, realan; to je svijet koji ima karakter projekcije, to je jedan recitirani kontra-svijet (185). Zahvaljujući ovom projiciranom, virtualnom svijetu pravednik, imajući na usnama i u srcu svijet koji je projekt Božji, uspijeva se osloboditi mentaliteta svijeta koji ga okružuje. Dakako, ovim izlaskom iz svijeta koji ga okružuje, pravednik se počinje osjećati sam. Ulazeći u Psalterij, pravednik prolazi kontinuirano psalme od početka do kraja recitirajući ih i polako sve više shvaćajući suštinu svoje samoće; tijekom meditacije njegova samoća polako biva transformirana u svoju suprotnost zahvaljujući kontra svijetu koji u Psalmu susreće (186). Pri tomu ne treba ispustiti iz vida da se radi o sukobu dviju projekcija svijeta jer i oni u svijetu imaju svoju projekciju svijeta i onda po njoj žive (187). Na početku su samo opaki i tko ne želi s njima, treba emigrirati; ispočetka će doživjeti izolaciju, ali na kraju ostaje samo svijet dobrih, a opaki i njihov svijet završava u samoraspadu (analogno se događa u Ps 2., ali na razini kolektiviteta: na jednoj su strani narodi koji snuju ludosti i njihovi velikani, a na drugoj Pomazanik, 190). Smisao čestitoga, izoliranoga ponašanja jest početak dobrog i pravednoga svijeta koji će se potpuno realizirati tek u budućnosti; o tomu govori cijeli Psalterij (189).⁹⁶

Psalam 1., iako stoji na početku Psaltira, sinteza je mudrosti Izraela, sinteza onoga što hebraizam smatra da je čovjek pred Bogom i pred poviješću⁹⁷. Otuda Ps poprima značajke nedirektivnoga, objektivnoga govora koji ipak ima svojstva moralnoga apela⁹⁸. No, on je ujedno i čestitka pravedniku jer traži i pronalazi put na kojemu će susresti Gospodina i Njegovu pomoć – ulazi u odnos s Njim; čestitka je onomu koji uspijeva izbjeći zamke privida i doprijeti do istine i mudrosti života⁹⁹. On stoga stoji na početku Psalterija kao proglas blaženstva, kao ohrabrenje onima koji se odlučuju iskreno i bez kalkulacija prionuti uz Riječ Božju i u njoj tražiti put života.

⁹⁶ Usp. N. LOHFINK, *All'ombra*, str. 185.-190.

⁹⁷ Usp. C. M. MARTINI, *Il desiderio di Dio*, str. 22.; B. ODOBAŠIĆ, Psalam 1, str. 32., smatra da je Ps 1. odraz teološkoga razmišljanja o smislu života i uvjerenja o konačnoj sudbini čovjeka.

⁹⁸ E. S. GERSTENBERGER, *Psalms. Part I, With an Introduction to Cultic Poetry*, str. 42., opaža da psalmist ima svoj cilj, a to je pomoću upotrebe inicijalnoga פִּי־יְהוָה i proširenja paradigme o pravedniku i bezbožniku oblikovati pobudni govor. On to i čini iznoseći nedirektivni, objektivni jezik koji je svojstven didaktičkom izričaju izraelskih mudraca, ali koji predstavlja definitivnu etičku paradigmu kao apel za nasljedovanjem iznesenih vrijednosti.

⁹⁹ C. TOMIĆ, *Psalmi*, str. 57., svraća pozornost na jedan važan psihološki moment: »Oni kojima je upravljeno blaženstvo često pokazuju da nisu ni svjesni svoje sreće, ponekad misle i protivno, pa i oni koji ih okružuju uvjereni su da nisu blaženi. Kao i u evanđeoskim blaženstvima, ima obilježje paradoksalnoga: vi mislite da ste nesretni i takvim vas ljudi smatraju i nazivaju, no zapravo vi u sebi nosite istinsku tajnu sreće.«

PSALM 1: PROBLEMS AND THE POSSIBILITY OF INTERPRETATION

Ivica Čatić*

Summary

The purpose of biblical and scientific literature is to facilitate the interpretation of the biblical text. When it comes to Ps 1, we can notice a significant variety of quite often opposed approaches and results offered by researchers. The article attempts to explore the possibility of a solid interpretation of the Ps 1, in spite of diversity of opinions which dominate in the scientific literature.

To accomplish this we won't investigate the issues regarding which the scientists have already offered equally valid, opposed arguments, failing to achieve greater intelligibility. We'll use the givennesses over which there is the broadest consensus. Supposing a wide, yet unused potential of interpretation, included in the very text of the psalm in a form of the abundance of semantic units and imagery, the paper explores their correlation, incorporation within particular literary-stylistic figures and the interaction in their allocation from the beginning towards the last part of the psalm. This segment of the text offers new possibilities of interpretation. The very research consists of a horizontal (line by line) and vertical analysis of the text (spreading from the beginning towards the end of the psalm). In the end it becomes obvious that Ps 1 functions as a kind of a hermeneutical paradigm: showing the possibility of multidimensional reading it embodies the depth of the Divine wisdom which sees through the reality of this world, thus guaranteeing its reader a safe guidance through the Psalter as a paradigm of life.

Key words: *Old Testament, Psalm 1, introduction to the Psalterium, interpretation, hermeneutical paradigm.*

---

* Dr. sc. Ivica Čatić, Catholic Faculty of Theology in Đakovo, J. J. Strossmayer University of Osijek, P. Preradovića 17, 31400 Đakovo, Croatia, ivica.catic@inwind.it

BIBLIOGRAFIJA

- La Bible de Jérusalem*, Paris, 1973., 1987⁸; hrv. prijev. *Jeruzalemska Biblija*, Zagreb, 1994.
- Biblia Hebraica Stuttgartensia*, Stuttgart, 1967./77., 1997⁵.
- BOVATI, P., *Ristabilire la giustizia*, AnBib 110, Roma, 1997.
- BROWN, F. – DRIVER, S. – BRIGGS, C., *Hebrew and English Lexicon*, Boston, 1906.
- CLIFFORD, R. J., *Psalms 1-72*, Nashville, 2002.
- CRAIGIE, P. C., *Psalms 1-50*, in D. A. HUBBARD – G. W. BAKER – J. D. WATTS – R. P. MARTIN, urr., *Word Biblical Commentary [CD-ROM]*, Dallas, 1998.
- GAS, F., Dva puta (Psalam 1), u: *Upoznajmo Bibliju. Materijali za susret s biblijskom porukom 2* (1968.) str. 194-195.
- GERSTENBERGER, E. S., *Psalms. Part I, With an Introduction to Cultic Poetry*, Grand Rapids, 1988.
- GUARDINI, R., *Der Geist der Psalmen; Weg und Frucht – Universitätspredigten*; hrv. prijev., *Pred Boga bez krinke*, Zagreb, 1968.
- HOHNJEC, N., *Izabrani psalmi*, Đakovo, 1994.
- JOHNSON, B., »תַּשְׁבֵּט« u G. J. BOTTERWECK – H. RINGGREN – H. FABRY, urr., *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, V, Lieferungen 1-5, Stuttgart 1984.-1986.; engl. prijev., *Theological Dictionary of the Old Testament*, IX, Grand Rapids, Cambridge, 1998., str. 86.-98.
- KEIL, J. – DELITZSCH, F., *Psalms*, in *Keil & Delitzsch Commentary on the Old Testament*, <http://www.e-sword.net/files/commentaries>.
- KRAUS, H.-J., *Psalmen 1-59*, Neukirchen-Vluy 1978⁵; engl. prijev., *Psalms 1-59*, Minneapolis, 1988.
- LIEDKE, G., »שָׁבַט« u: E. JENNI – C. WESTERMANN, urr., *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*, I-II, München – Zürich 1971.1976; engl. prijev., *Theological Lexicon of the Old Testament*, III, Peabody, 1997., 1392-1399.
- LIEDKE, G. – PETERSON, C., »תִּוְרָה« u E. JENNI – C. WESTERMANN, urr., *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*, I-II, München – Zürich, 1971.1976; engl. prijev., *Theological Lexicon of the Old Testament*, III, Peabody, 1997, 1415-1422.
- LOHFINK, N., *Im Schatten deiner Flügel*, Freiburg im Brisgau, 1999.; tal. prijev., *All'ombra delle tue ali. Meditazioni sull'Antico Testamento*, Casale Monferrato, 2002.
- LORENZIN, T., *I Salmi*, Milano, 2001., 2002².
- MARTINI, C. M., *Il desiderio di Dio. Pregare i salmi*, Milano, 2002.
- von RAD, G., *Theologie des Alten Testaments*, I, München, 1957.; engl. prijev., *Old Testament Theology*, I, London, 1975.
- ODOBAŠIĆ, B., Psalam 1. – Sreća Pravednika, u: *Živo vrelo* 21 (2004.) 7, str. 32-33.

RAVASI, G., *Il libro dei Salmi, vol. 1 (1-50)*, Bologna, 1985⁸, 1999., str. 70.-71.

RODD, C. S., *Psalms*, u J. BARTON – J. MUDDIMAN, urr., *The Oxford Bible Commentary*, London, 2001.

SCHAEFER, K., *Psalms*, Collegeville, 2001.

SCIPPA, V., *Salmi*, I, Padova, 2002.

ALONSO SCHÖKEL, L. – CARNITI, C., *Los Salmos/1*, Roma, 1991.; tal. prijev., *I Salmi*, I, Roma, 1992.

SIMIAN-YOFRE, H., *Diacronia: I metodi storico-critici*, u: H. SIMIAN-YOFRE, ur., *Metodologia dell'Antico Testamento*, Bologna, 1994.

TOMIĆ, C., *Psalmi*, Zagreb, 1986.

WESTERMANN, K., תהי, u: E. JENNI – C. WESTERMANN, urr., *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*, I-II, München – Zürich, 1971.1976; engl. prijev., *Theological Lexicon of the Old Testament*, III, 1202-1220.